

Deset godina časopisa Pilar: kronologija — ljudi — teme

Zlatko MATIJEVIĆ
Zagreb

*Činjenice imaju to neugodno svojstvo, da postoje i dalje
bez obzira na to, da li ih se priznaje ili ne.*

Dr. Ivo Pilar

Ove godine Institut društvenih znanosti Ivo Pilar obilježava 25 godina djelovanja. Ni godinu dana nakon što je međunarodna zajednica priznala Republiku Hrvatsku kao suverenu i neovisnu državu, Sveučilište u Zagrebu donijelo je u studenome 1991. odluku o osnivanju Instituta za primijenjena društvena istraživanja. Šest godina poslije, odlukom Upravnoga vijeća, Institut dobiva sadašnje ime. Kao jedan od važnih međaša u razvoju Instituta svakako je i pokretanje časopisa *Pilar*, koji ove godine bilježi deset godina neprekinutoga izlaženja.

U povodu 125. godišnjice rođenja Ive Pilara,¹ u listopadu 1999. Institut je organizirao dvodnevni znanstveni skup »Hrvatska u djelu Ive Pilara«. Na popisu sudionika skupa koji su trebali osvjetliti brojne aspekte njegova života i rada bili su znanstvenici i stručnjaci iz raznih područja društvenih i humanističkih znanosti: Petar Vučić, Branimir Lokin, Dragutin Pavličević, Mladen Klemenčić, Nenad Pokos, Ilija Rkman, Marko Veselica, Eduard Kale, Dubravko Jelčić, Ivan Rogić, Božidar Jančiković, Ines Sabotić, Antun Pavešković, Franjo Šanjek, Josip Jurčević, Zlatko Matijević, Ljubica Štefan i Vlado Šakić. Na okruglom stolu održanom u sklopu skupa sudjelovali su: Ljubomir Antić, Ivan Biondić, Stjepan Blažanović, Ivan Čizmić, Vladimir Goss, Željko Holjevac, Jure Krišto, Nedjeljko Kujundžić, Mislav Kukoč, Srećko Lipovčan, Castilia Manea Grgin, Ivan Pandžić i Benjamin Tolić.

Dvije godine poslije izišao je prvi svezak *Godišnjaka Pilar*, s podnaslovom *Prinosi za proučavanje života i djela dra. Ive Pilara* (2001.), koji su odlukom V.

¹ Ivo Pilar (1874.–1933.), odvjetnik, rođen je u Zagrebu u obitelji sveučilišnog profesora i akademika dr. Gjure Pilara. Majka Klementina bila je kći uglednoga hrvatskog gospodarstvenika Đure Crmadka. Ivini stričevi bili su glasoviti arhitekt i potpredsjednik Akademije Martin Pilar te austrougarski general Stjepan Božo Pilar von Pietra Rossa. Stric Ivan nije se isticao u javnome životu te je ostao živjeti u Brodu na Savi/Slavonski Brod, odakle je obitelj Pilar potjecala. Mladi je Pilar na bečkom Sveučilištu postigao akademski stupanj doktora prava. Profesionalno usavršavanje nastavio je u Parizu. Nakon završetka studija radio je u industriji i bankarstvu, a potom u pravosuđu. Poslije pet godina provedenih u Sarajevu, otvorio je 1905. odvjetničku pisarnicu u Tuzli gdje je živio sve do 1920., kada se zbog političkih pritisaka i osobne ugroženosti u jugoslavenskoj državi vratio u Zagreb nastaviti svoje profesionalno i javno djelovanje.

Šakića, ravnatelja Instituta, uredili S. Lipovčan i Z. Matijević. U njemu su mjesto našli ne samo radovi nekih od autora koji su sudjelovali na znanstvenom skupu, nego i onih koji su se, na poziv urednikâ, naknadno uključili svojim pisanim uradcima. Riječ je o sljedećim autorima: I. Rogić, A. Pavešković, M. Klemenčić, N. Pokos, Stjepan Matković, Mira Kolar, J. Krišto, Zoran Grijak, Z. Matijević, B. Jančiković, S. Lipovčan i Ž. Holjevac.

U predgovoru novopokrenutoj publikaciji urednici su najavili rad na sustavnom istraživanju Pilarova kako znanstvenoga tako i političkoga djelovanja u Austro-Ugarskoj Monarhiji i novonastalom Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca/Kraljevini Jugoslaviji. Drugim riječima, pokretanjem *Godišnjaka Pilar* otvoren je prostor za objavljivanje znanstvenih rezultata interdisciplinarnoga proučavanja Pilarova života i djela.

U prvom je svesku naznačen mogući metodološki pristup istraživanju Pilarova opusa («Četiri lika Ive Pilara»), nakon kojeg su slijedili tekstovi koji su dali kritički uvid u neke njegove znanstvene i stručne interese (književna publicistika, politička geografija, gospodarstvo). S obzirom na dotada dosegnut stupanj istraživanja, prikazan je dio njegova društvenoga i političkog djelovanja u dvjema potpuno oprečnim državnim tvorevinama, tj. pod vlašću crnoga i bijeloga orla (u carevini i kraljevini dinastije Habsburg-Lothring i monarhiji srbijanskih Karadorđevića). S. Lipovčan je na kraju sveska objavio kratak Pilarov životopis te pregled stanja bibliografije njegovih radova i izbor znanstvene i stručne literature o Pilaru.

Drugi svezak *Godišnjaka Pilar*, koji je uredio isti dvojac, pojavio se iduće 2002. godine, donoseći brojne nove spoznaje o Pilarovim intelektualnim pregnućima na području umjetnosti i socijalne psihologije («Borba za vrijednost svoga 'ja'») te djelovanja na političkom polju (rješenje hrvatskog pitanja unutar granica državno-pravno preoblikovane Austro-Ugarske Monarhije/«prikriveni trijalizam»). Na putu prema kritičkom izdanju Pilarovih djela ukazano je na bitne značajke knjige *Južnoslavensko pitanje* (Beč, 1918.), vjerojatno njegova najvažnijeg djela, ali i na neke kontroverze koje su tu knjigu pratile od objavljivanja u posljednjim mjesecima Prvoga svjetskog rata. Prvi su put u hrvatskoj historiografiji analizirani uzroci i povodi te tijek montiranoga sudskog procesa organiziranog u karadorđevićevskoj Jugoslaviji u koji je Ivo Pilar bio uvučen kako bi ga se kao istaknutoga hrvatskog intelektualca kompromitiralo u očima javnosti i prikazalo kao čovjeka sumnjivih moralnih načela te ga na taj način gurnulo na rub društvenih događanja. U prilogu je donesen cjelovit tekst rasprave *Secesija*, koja ni nakon više od stotinu godina od prve objave nije nimalo izgubila na intelektualnoj svježini. Kao autori članaka i priređivači izvorne građe vezane uz Pilarovo djelovanje pojavljuju se, osim onih koji su već bili zastupljeni u prvom svesku, i neki novi suradnici: V. Šakić, D. Pavličević, Bosiljka Janjatović i Elizabeta Wagner.

Nakon obećavajućeg početka, *Godišnjak Pilar* naglo je prestao izlaziti. Razlog je bio prozaične naravi — nedostatak novčanih sredstava neophodnih za redovito izlaženje publikacije.

Zauzimanjem V. Šakića, ravnatelja Instituta Pilar, Upravno vijeće je na sjednici održanoj koncem 2004. poduprlo prijedlog o pokretanju nove periodičke publikacije koja je dobila ime *Pilar*, s podnaslovom *Časopis za društvene i humanističke studije*. Odlučeno je da će časopis, koji je svojim imenom — ne slučajno — podsjećao na bivši *Godišnjak Pilar*, izlaziti dva puta godišnje. Također je predviđeno da će se povremeno, ovisno o sadržaju i potrebama, tiskati i međunarodno izdanje. Za službene jezike časopisa izabrani su uz hrvatski još i njemački, engleski, francuski, španjolski i — latinski, s obzirom na činjenicu da je taj jezik nekada bio jezik politike, znanosti, crkve i književnosti u Hrvatskoj. Na temelju prethodnog mišljenja Znanstvenog vijeća ravnatelj Instituta donio je odluku o imenovanju S. Lipovčana glavnim urednikom časopisa u trajanju od dvije godine (2005.). Na to je mjesto Lipovčan izabran još dva puta (2007. i 2009.).

Srećko Lipovčan (1942.–2009.), po struci povjesničar, bio je kao novinar prisutan u hrvatskoj javnosti već od ranih šezdesetih godina minuloga stoljeća kada je kao dvadesetogodišnjak objavljivao tekstove u nizu tadašnjih časopisa za kulturu («Kolo», «Vijenac», «Prolog», «Telegram» i dr.) te se bavio novinarskim i uredničkim poslom na tadašnjem Radio-Zagrebu. Hrvatsku je napustio 1972. i zaputio se u Njemačku, gdje je studirao germanistiku, slavistiku, povijest jugoistočne Europe i bizantologiju. Po povratku u domovinu, u prijelomnim devedesetim godinama, bio je aktivan kao sveučilišni nastavnik i kulturni djelatnik.

U prvo Uredničko vijeće časopisa *Pilar*, koje se nije mijenjalo sve do 2009., izabrano je petnaest stručnjaka iz različitih znanstvenih područja (demografija, povijest književnosti, teologija, sociologija, povijest, geografija, pravo) i nekoliko europskih država (Hrvatska, Mađarska, Slovenija, Bosna i Hercegovina): Anđelko Akrap, I. Rogić, Zlatko Hasanbegović, B. Jančiković, Tomislav Jonjić, Husnija Kamberović, M. Klemenčić, J. Krišto, S. Matković, Tihomil Maštrović, Andrej Rahten, I. Sabotić, V. Šakić, Dinko Šokčević, Dražen Živić i Z. Matijević (zamjenik glavnog urednika). Članovi Uredništva bili su djelatnici uglednih znanstvenih institucija od Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu do Hrvatskoga instituta za povijest i Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža te konačno Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i inozemnih institucija kao što je Institut za istoriju u Sarajevu te sveučilištâ u Mariboru i Peču. Za tajnicu Uredničkog vijeća izabrana je Ivana Žebec. Lada Rebernjak preuzela je na sebe prevođenje sažetaka na engleski jezik. Kasnije je taj posao obavljala Lynette Šikić-Mićanović. Grafičko uređivanje časopisa povjereno je Zlatku Rebernjaku.

Prvi broj časopisa *Pilar* objavljen je u studenome 2006., na petnaestu obljetnicu Instituta. Budući da časopis nije bio isključivo namijenjen objavljivanju tekstova o Ivi Pilaru, kao što je to bio slučaj s *Godišnjakom Pilar*, Uredničko je vijeće držalo svojom obavezom pojasniti novu uređivačku politiku: »vjerujemo da nam je potreban časopisni prostor za interdisciplinarno tematiziranje 'pilarovskih

tema', temâ identiteta, modernizacije i europeizacije, s motrišta relevantnih znanstvenih disciplina odnosno s adekvatnih teorijskih osnova za problematiku prava, geopolitike, demografije, lingvistike, psihologije, sociologije, za pitanja umjetnosti (književnost, slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, glazba itd.) i probleme gospodarstva (osobito financija i bankarstva) komunalne politike, filozofije, povijesti (političke, vojne, diplomatske), za pomoćne povijesne znanosti (diplomatika, paleografija, genealogija, sfragistika...) ali i filozofiju povijesti, religiologiju, kulturologiju, ekologiju, arheologiju, nutricionizam itd.«

Časopis je na svojim stranicama želio objavljivati priloge različitih znanstvenih i stručnih kategorizacija u rasponu od rasprava i bibliografija do polemika i recenzija/prikaza te društvene kronike (znanstveni skupovi, okrugli stolovi, predstavljanja knjiga).

Unatoč najavi novog smjera uređivačke politike, prvi je broj bio gotovo potpuno posvećen Ivi Pilaru. Iznimku su činili rubrika *Ocjene i prikazi* i rasprava koja je problematizirala ideju Srednje Europe u slovenskoj političkoj misli.

Objavljeni su radovi bili nastavak znanstvenih istraživanja i valoriziranja Pilarova djela, onako kako je to započeto u *Godišnjaku Pilar*. Glavni je urednik za potrebe upoznavanja šire intelektualne i ine čitateljske javnosti s osobom čije ime nosi časopis napisao pregled Pilarova života. Ostali su se tekstovi pozabavili raznim aspektima njegova društvenog angažmana (sličnost i različitost u pogledima Ive Pilara i Roberta W. Seton-Watsona na »južnoslavensko pitanje« u Austro-Ugarskoj Monarhiji; geopolitika u Hrvatskoj; problem nastanka i nestanka Crkve bosanske/bogumilstva; odnos Pilara i bosanskih franjevaca; pitanje ostvarenja punoga vlasničkog prava kućevlasnika nad nekretninama i — vegetarijanstvo). Autori su, osim S. Lipovčana, bili: S. Matković, J. Krišto, A. Rahten, Z. Matijević, Vine Mihaljević, M. Kolar i Krešimir Belošević. Članovi uredništva angažirali su se od prvoga broja u pisanju ocjena i prikaza knjiga, zbornika i časopisa te uvodnih napomena uz Pilarove tekstove.

Nastavljajući praksu objavljivanja Pilarovih tekstova i dokumenata, Uredništvo je za tisak priredilo njegove članke o geopolitici/političkoj geografiji i bogumilstvu te dvije oporuke iz kojih su se mogli iščitavati suptilni obiteljski odnosi i prijateljske veze (Oton Frangeš).

Drugi broj časopisa *Pilar* za 2006. bio je ujedno njegovo prvo međunarodno izdanje. Rasprave, kojima se željelo upoznati inozemnu akademsku zajednicu i širu intelektualnu javnost s Pilarom i njegovim opusom, objavljene su na engleskom jeziku. Radilo se o tekstovima koji su na temelju dotadašnjih istraživačkih rezultata bili napisani posebno za tu svrhu. Pilarovi spisi (spomenice i brošure) u kojima se govorilo o rješenju južnoslavenskoga/hrvatskoga pitanja i preuređenju Austro-Ugarske Monarhije doneseni su na njemačkom jeziku, tj. onako kako su izvorno napisani (»Promemoria über die Lösung der südslawischen Frage«; *Das südslawische Problem im Habsburgerreich*; »Die gegenwärtige parteipoliti-

sche Lage in Bosnien«). Svi su autori ujedno bili članovi Uredništva (S. Lipovčan, S. Matković, J. Krišto, Z. Matijević i V. Šakić).

U izdanjima od br. 3/2007. do br. 6/2008. počelo se postupno ali dosljedno uvoditi nove tema koje nisu neposredno bile vezane uz Ivu Pilara. Prvi tekst koji nije imao bližih dodirnih točaka s Pilarom bio je prijevod članka u kojem su analizirane posljedice rata u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini devedesetih godina prošloga stoljeća («Je li etničko čišćenje uspjelo?»). Slijedila je opsežna studija o demografskom kontekstu raspada nekadašnje SFR Jugoslavije. Teme iz novije i suvremene hrvatske povijesti također su našle svoje mjesto u novoj uređivačkoj politici (prijepori u Radićevoj Hrvatskoj seljačkoj stranci; politička stajališta Ise Kršnjavoga, hrvatskoga doktora Fausta; Franjo Tuđman, prvi predsjednik Republike Hrvatske, u vizuri metodologija vođenih postmodernističkim teorijama). U tom su razdoblju o Pilaru napisane svega tri rasprave (odvjetnička aktivnost u Tuzli; političko djelovanje u posljednjim tjednima Prvoga svjetskog rata; sudbina Pilarove znanstvene knjižnice — donacija Akademiji). Relativno malo tekstova o Pilaru nadoknađeno je objavljivanjem njegovih brošura i rukopisa nastalih od 1910. do 1931. («O dualizmu u vjeri starih Slovjena i o njegovu podrijetlu i značenju»; *Svjetski rat i Hrvati*;² *Nadbiskup Stadler i Hrv. Nar. Zajednica*; Pilarovo predavanje u Austrijskom političkom društvu; pismo Emiliju pl. Laszowskom). U kontekstu Pilarova istraživanja vjere starih Slavena odnosno Hrvata objavljen je i njegov prijevod rukopisa Jana Peiskera («Koje su vjere bili stari Sloveni prije krštenja?»). Da bi se stekao bolji uvid u reakcije koje su uslijedile na Peiskerove i Pilarove tvrdnje o vjerskom dualizmu (zoroastrizmu) naših predaka, u *Pilaru* br. 4/2007. objavljeno je nekoliko relevantnih tekstova suvremenih autora (Luj Marun, Milan pl. Šufflay, Josip Horvat, D. Kostić). U istom je broju svoje mjesto našla Pilarova brošura o bosanskom vjerskom dualizmu (*Bogomilstvo kao religijozno-povjestni te kao socijalni i politički problem*). Autori priloga u navedenom razdoblju bili su: T. Jonjić, Z. Matijević, Ivica Zvonar, Z. Grijak, S. Matković, Gerard Toal, Carl Dahuman, A. Akrap i James J. Sadkovich.

Drugo međunarodno izdanje časopisa *Pilar* bio je dvobroj 7-8/2009. koji su uredili A. Rahten i Z. Matijević. Objavljene rasprave nastale su u dogovoru sa slovenskim povjesničarima, suradnicima više znanstvenih institucija (Inštitut Franca Kovačiča, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Univerza na Primorskem). Središnji dio časopisa zauzimao je tematski blok: *Hrvatsko-slovenski odnosi na prijelazu 19. i 20. stoljeća/Slovensko-hrvaški odnosi na prelomu 19. in 20. stoletja*. U raspravama su obrađene brojne teme koje su se odnosile na onaj dio hrvatsko-slovenske zajedničke povijesti koji se manifestirao kroz političku suradnju (Ivan Šusteršič i pravaši) u kriznim godinama nestajanja Austro-Ugarske Monarhije, katoličko gibanje (Hrvatski i Slovenski katolički pokret) i tzv. jugoslavensko pitanje. Ivo Pilar se tom zgodom

² Godine 2014., u povodu obilježavanja stote obljetnice početka Velikoga rata/Prvoga svjetskog rata, Institut Pilar je u suradnji s Družbom »Braća Hrvatskog Zmaja«, objavio kritičko izdanje toga Pilarova djela.

našao u ulozi autora («O stogodišnjici rođenja dra Franceta Prešerna»). Znatno doprinos razumijevanju hrvatsko-slovenskih odnosa tijekom Prvog svjetskog rata predstavlja objavljivanje originalnoga latinskog teksta »Riječke spomenice« (1915.), koju je pronašao Tomislav Mrkonjić. Spomenicu su papi Benediktu XV. uputili prvaci organiziranih slovenskih i hrvatskih katoličkih svećenika i svjetovnjaka. Prijevod na hrvatski jezik i popratne bilješke zahvaljujemo Jadranki Neralić. Osim toga, ponovno je objavljen tekst Petra Rogulje, katoličkog novinara i političara, koji je napisao opsežan ogleđ o Janezu E. Kreku, vodećem slovenskom katoličkom intelektualcu svoga vremena. U časopis je uvedena rubrika *Osvrt s povodom*, kojom se omogućilo autorima da, rasterećeni stroge znanstvene forme, polemički pišu o temama koje se u danom trenutku nameću kao relevantne («Hrvatski blaženik Alojzije Stepinac u očima stranaca»). Kao autori tekstova pojavljuju se: Stanislav Kocutar, Nataša Podgoršek, Igor Grđina, S. Matković, Felix J. Bister, J. Krišto, A. Rahten, Katja Peršak, J. Neralić, T. Mrkonjić i Z. Matijević.

Nakon nenadane smrti S. Lipovčana za novoga je urednika imenovan Z. Matijević koji je na toj dužnosti ostao dva mandata (2009.—2012.). U tom je razdoblju došlo do promjena u Uredničkom vijeću. Za zamjenika glavnoga urednika imenovan je Z. Hasanbegović. Novi član Uredničkoga vijeća postala je Caroline Hornstein Tomić, koja, između ostaloga, lektorira tekstove napisane njemačkim jezikom. Godine 2009. Uredničko je vijeće napustio M. Klemenčić. Na mjesto lektorice za hrvatski jezik došla je Mirjana Paić-Jurinić.

Na stranicama časopisa *Pilar* od br. 9/2010. do br. 14/2012. objavljen je niz tekstova o raznim temama iz hrvatske povijesti, ali i filozofije i teologije te statistike. *Pilar* se, iz razumljivih razloga preselio u onaj dio časopisa koji je bio namijenjen objavljivanju njegovih kritički obrađenih tekstova. Određeno odstupanje od toga načela dogodilo se već u br. 9/2010. Uredničko se vijeće prvi put odlučilo na ponovno tiskanje većega Pilarova djela u dodatku časopisa, s posebnom paginacijom. Riječ je o knjizi *Immer wieder Serbien* (Berlin, 1933.). Uvodna studija T. Jonjića nalazi se na početku časopisa («Politički pogledi dr. Ive Pilara 1918.—1933.»). Kao prilog Pilarovoj knjizi objavljene su reakcije suvremenih političkih pisaca (Josef Rauscher, R. W. Seton-Watson, Carlile Aylmer Macartney). Kratke životopise recenzenata Pilarove knjige napisala je C. Hornstein Tomić. U rubrici *Gradivo* priređen je za tisak Pilarov »Exposé glede pitanja izlaska Hrvata iz Kraljevine S.H.S.« Također su donesena dva pisma iz 1928. od kojih je jedno upućeno Anti Trumbiću i Jurju Krnjeviću, a drugo zagrebačkom dnevniku »Hrvat«, središnjem glasilu Hrvatske federalističke seljačke stranke. Za polemičke tonove u časopisu pobrinuo se T. Jonjić («Tuđmanov san o Europi slobodnih naroda»).

U ostalim su brojevima objavljeni radovi sljedećih autora: Z. Hasanbegović, »Jugoslavenska muslimanska organizacija od uvođenja diktature kralja Aleksandra do Sarajevskih punktacija (1929.—1933.)«; Ivo Turk i Marijan Jukić, »Ruralno-

urbana polarizacija Karlovačke županije temeljene na dinamici stanovništva (1971.–2001.)»; I. Zvonar, »Prilog za biobibliografiju dr. Andrije Živkovića«; Edi Miloš, »Antun Radić et l'agonie de la Monarchie des Habsburg«; I. Sabotić, »Henri Bégouen, la Croatie et les 'Yougoslaves'«; Z. Grijak, »O književnom i javnom djelovanju Ive Vojnovića s posebnim osvrtom na 'supetarsku aferu' 1907. godine«; Aleksandra Gačić, »Pokušaj prodora Slovenske pučke stranke u Vojvodinu (1919.–1929.)«; Stipe Kutleša, »Znanstvenost i komplementarnost filozofije i teologije« i »Dualizam ili monizam sila u prirodi?«; T. Jonjić, »Pogledi Antuna Gustava Matoša na hrvatsko-srpske odnose«; Srđan Mrduljaš, »Etnicitet Splita za mletačke i osmanlijske dominacije prostorima današnje Dalmacije«; Ante Škegro, Marko Rimac i Suzana Martinović, »Diplomatski spor zbog jednoga katoličkog krštenja u Splitu 1745. godine« te Mislav Gabelica, »Katolički svećenici u banskoj Hrvatskoj na izbornim listama frankovačkih pravaša (1895.–1914.)«.

U svakom od navedenih brojeva časopisa objavljeni su uz popratne tekstove sljedeći Pilarovi članci: »Georges Sorel, francuski socijalni filozof, duhovni otac fašizma i boljševizma«; »Križa kapitalizma kao spoznajni socijalno-politički problem«; »O sistematizaciji socijologije«; »Entwicklungsgang der Rezeption des österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches in Bosnien und der Herzegowina unter besonderer Berücksichtigung des Immobilienrechtes« i »O Svetom Savi i njegovu znamenovanju«. Posebna je pozornost posvećena Pilarovim ranije neobjavljenim rukopisima od kojih posebno treba izdvojiti: »Spomenica u pitanju organizacije obrane i otpora Hrvatskoga Naroda u sadanjoj njegovoj političkoj situaciji«; »Spomenica o prvim zadaćama HSS u oči novog ustava«; »Iz neobjavljene korespondencije dr. Ive Pilara« i »Pabirci iz korespondencije Ive Pilara i Fritza Byloffa (1926.–1933.)«. Pilarove članke i rukopise priredili su: Zdenko Zeman, Ivan Markešić, T. Jonjić, I. Rogić, Z. Matijević, C. Hornstein Tomić, S. Matković, Z. Grijak i Vlasta Švooger.

Tekstovi s povodom izašli su ispod pera sljedećih autora: T. Jonjić, »Hrvatska između Srbije i Italije« i »O Tuđmanu, uz dlaku akademskim poduzetnicima i političkim trgovcima«; J. Krišto, »Loš trubač protuhrvatske propagande« i »Od nesnalaženja do pravilnoga izbora — Političko prilagođavanje (nekih) franjevac Bosne Srebrene u komunizmu i nakon njegova sloma« i Zlatko Kudelić, »Intelektualci na marginama visoke politike«.

Za sustavno istraživanje Pilarove intelektualne baštine bilo je od presudnoga značenja sklapanje darovnoga ugovora između Instituta i obitelji Jančiković, Pilarovih nasljednika (br. 10/2010.).

U dodatcima br. 11/2011. i br. 14/2012. objavljena je brošura Josipa Franka, vođe »čistih« pravaša, Die Quote Kroatiens i ranije neobjavljeni rukopis Memoara Stjepana Srkulja, povjesničara, zagrebačkoga gradonačelnika i ministra u šestosiječanjskim vladama (1932.–1934.). Referati s međunarodnoga znanstvenog skupa: Dr. Ivo Pilar und die Idee eines vereinigten Europa (Beč, 12. ožujka 2010.), objavljena su u dodatku br. 13/2012. (autori: Heinrich Badura, V. Šakić,

Jakub Forst-Battaglia, A. Rahten, Šaćir Filandra, Stjepan Šulek, Nevio Šetić te C. Hornstein Tomić i Z. Matijević, koji su godinu dana ranije napisali referat zajedno sa S. Lipovčanom).

U razdoblju od 2013. do 2014. na mjestu glavnoga urednika časopisa *Pilar* bio je Z. Hasanbegović. Iz članstva u Uredničkom vijeću istupio je J. Krišto, a novi su članovi postali: Filip Hameršak, Carl Bethke i Jure Bogdan. Na taj su način u redove uredništva stupile osobe koje su svoje profesionalne karijere vezale uz Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Sveučilište u Tübingenu i Zavod sv. Jeronima u Rimu. Za zamjenicu glavnog urednika izabrana je Ivana Žebec Šilj a za tajnika Ivan Hrštić. Lektorice za hrvatski jezik bile su Jasenka Ružić te Ivona Filipović Grčić. Vesna Racković i Miroslav Vuko postali su novi prevoditelji sažetaka na engleski jezik.

Uredništvo je, u otežanim gospodarskim okolnostima, objavilo dva dvobroja časopisa. U prvom su dvobroju 15-16/2013. doneseni tekstovi o kontroverznom srpskom književniku Vladanu Desnici, Pilarovim naprednjačkim vezama početkom 20. stoljeća i problemu europske »nove desnice« (autori: Nikica Barić, S. Matkovića i Domagoj Tomas).

U drugom su dvobroju 17-18/2014. tiskani članci s temama iz hrvatske stranačke povijesti, političkog djelovanja katoličkoga svećenika i političara Vjekoslava Spinčića, Domovinskog rata i demografske problematike: »Između Scile i Haribde: političko djelovanje Stranke prava (frankovaca) početkom prvoga svjetskog rata«; »Vjekoslav Spinčić i pitanje jezično-etničke granice između Hrvata i Slovenaca u austrijskoj pokrajini Istri«; »Europsko vijeće mudraca i okvir optimalne ravnoteže« i »Starenje stanovništva kao ograničavajući čimbenik demografskog razvoja Žumberka«. Autori su priloga: M. Gabelica, Željko Klaić, Lucija Popuk i Ivica Miškulin te I. Turk, M. Jukić i D. Živić. U rubrici *Osvrt* s povodom objavljen je tekst Joška Badžima o mogućim geopolitičkim i strateško-sigurnosnim impikacijama gradnje Pelješškoga mosta.

Za razdoblje od 2016. do 2018. na mjesto glavne urednice časopisa imenovana je I. Žebec Šilj, a i Uredničko je vijeće doživjelo znatne promjene. Na članstvu su se zahvalili: A. Akrap, J. Bogdan, A. Pavešković i T. Maštrović. Na mjesto zamjenika glavne urednice došao je I. Hrštić, a novi su članovi postali: H. Badura, Sandra Cvikić, Gordan Črpić, Ljiljana Dobrovšak, Vlatka Dugački, Gabor Egry, Renata Glavak Tkalić, Stipica Grgić, Katica Ivanda Jurčević, Ljudmila Mindova, Hrvoje Petrić, Milica Prokić, Tomasz Pudłocki i Krešimir Regan. Dotadašnji glavni urednik Z. Hasanbegović ostao je član uredništva. Tajnica časopisa postala je Arijana Kolak Bošnjak. Novi su članovi uredništva došli iz više uglednih domaćih i inozemnih znanstvenih institucija: Savezno ministarstvo za znanost, istraživanje i gospodarstvo (Beč), Hrvatsko katoličko sveučilište, Institut za političku povijest (Budimpešta), Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Bugarska akademija znanosti (Sofija), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilište u Bristolu i Jagielonsko sveučilište (Krakov). Uloge prevoditelja na engleski je-

zik prihvatio je Miroslav Vuko. Za lektorske poslove oko hrvatskog jezika brigu je preuzeo Krešimir Starčević.

U dvobroju 19-20/2015. objavljeni su opsežna studija T. Jonjića o rasnom učenju i eugenici te njihovu odjeku u Hrvatskoj i rad S. Matkovića o Ivi Pilaru i Milivoju Dežmanu, uglednom hrvatskom liječniku i novinaru, popraćen njihovom korespondencijom.

Na kraju, iako ne i najmanje važno, treba podsjetiti i na sve one suradnice i suradnike koji su ocjenama, prikazima i ostalim priložima učinili da časopis *Pilar* bude relevantna znanstvena publikacija. Poimence to su: V. Švoger, V. Mihaeljević, Danijel Vojak, J. Neralić, Neža Zajc, A. Pavešković, Marijan Barić, Margareta Matijević, Nikša Stančić, Sanja Špoljar Vržina, Nina Obuljen Koržinek, Ivan Brlić, Mateja Maljuga, Anđelko Vlašić, Neven Kovačev, Mihovil Lukić, Damir Agičić, Krešimir Peračković, Daniel Patafta i Josip Lukin.

Uz časopis *Pilar* treba vezati i znanstvenoistraživački projekt »Ivo Pilar, teoretičar hrvatske modernizacije«, koji je u razdoblju od 2007. do 2014. financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Osim voditeljâ projekta S. Lipovčana (2007.–2009.) i Z. Matijevića (2009.–2014.), suradnici su bili: M. Barić (do 2012.), Ida Čubelić Pilija, C. Hornstein Tomić i S. Matković. Većina istraživačkih rezultata ostvarenih na projektu objavljena je u časopisu *Pilar*.

U kontekstu izlaženja časopisa treba istaknuti da je T. Jonjić na Hrvatskim studijima, pod mentorskim vodstvom S. Matkovića, obranio doktorsku disertaciju pod naslovom *Ivo Pilar kao politički ideolog* (2015.). Time je udaren čvrst temelj za buduću monografiju o osobi koja svojim imenom simbolizira ukupnu znanstvenu djelatnost Instituta.

Prvih deset godina izlaženja časopisa *Pilar* svjedoči o njegovoj važnosti za razvoj društvenih i humanističkih znanosti ne samo u Hrvatskoj nego i izvan njezinih granica.